

Utviklingen i alderspensjon per 31. desember 2019

Notatet er skrevet av Bjørn Halse. (E-post: bjorn.halse@nav.no)

Sammendrag

Ved utgangen av desember 2019 var det 958 800 personer som mottok alderspensjon. Det er 21 400 flere alderspensjonister enn per desember 2018. Økningen fra 2018 til 2019 er på 2,3 prosent. Det er ventet at antall alderspensjonister vil vokse også i årene framover. NAVs siste prognose indikerer at antallet vil passere 1 million i løpet av 2021.

I 2019 ble 62 400 personer registrert som nye alderspensjonister. Det er et noe høyere antall enn i samme periode i 2018, hvor det var 61 700 nye alderspensjonister. Endringen fra 2018 til 2019 er på 1,1 prosent. Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,4 år i 2019. For kvinner var gjennomsnittlig alder 66,0 år og for menn 64,8 år.

Alderspensjonister fikk utbetalt 244 300 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2019 (før skatt). Det er 6 400 kroner mer enn i 2018. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 237 900 kroner. Økningen fra 2018 til 2019 er på 2,7 prosent. Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,5 prosent fra 2018 til 2019.

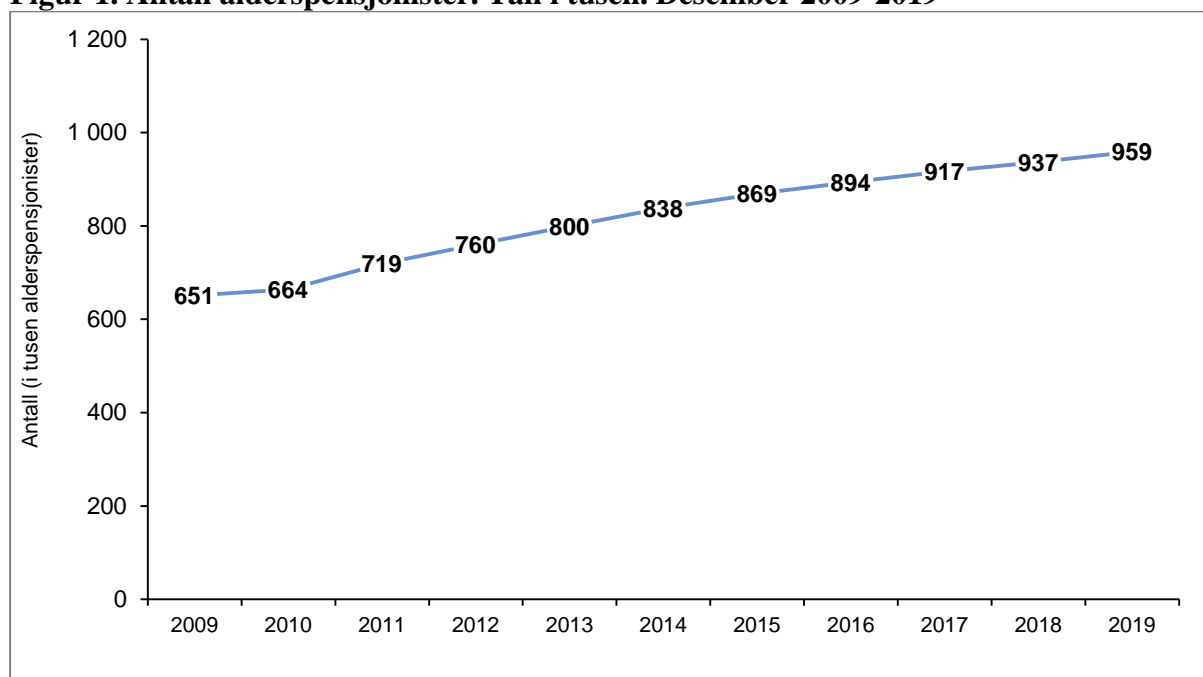
Per desember 2019 var det 49 200 alderspensjonister som bor i utlandet. I desember 2014 var antallet 39 600 – noe som utgjør en vekst på 24,2 prosent på fem år. Siden 2009 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 70 prosent.

Antall alderspensjonister er nå 958 800

Ved utgangen av desember 2019 var det 958 800 personer som mottok alderspensjon. Det er 21 400 flere enn i desember 2018, en økning på 2,3 prosent. I løpet av de siste ti årene, siden utgangen av desember 2009, har antallet mottakere av alderspensjon økt med 307 900 personer. Det er en økning på 47,3 prosent.

Denne økningen skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen fra 2011 og at de store etterkrigskullene har nådd pensjonsalder. Ett av elementene i pensjonsreformen fra 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år, og mange velger å benytte seg av denne muligheten. En annen grunn til økningen er at de store etterkrigskullene har nådd pensjoneringsalder. For eksempel fylte 1948-kullet 70 år i 2018, og de fleste av disse er nå alderspensjonister. 1957-kullet ble 62 år i løpet av 2019, og passerte da nedre aldersgrense for mulighet til uttak av alderspensjon.¹

Figur 1. Antall alderspensjonister. Tall i tusen. Desember 2009-2019

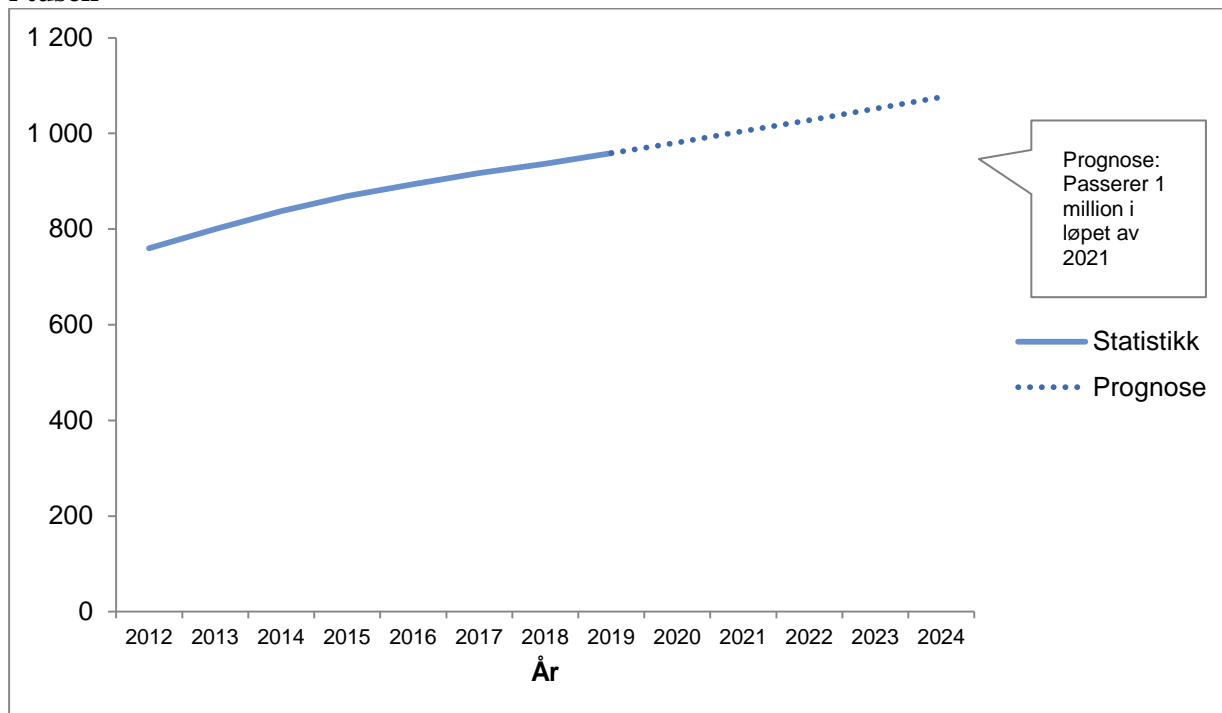
Kilde: NAV

¹ Ikke alle har mulighet til å velge å ta ut alderspensjon fra 62 år. Opptjeningen til alderspensjonen må være over et visst nivå. Uttak kan tidligst skje måneden etter fylte 62 år.

1 million alderspensjonister i 2021

Ifølge NAVs siste prognoser blir antallet alderspensjonister om lag 981 000 ved utgangen av 2020. Antallet forventes å passere 1 million i løpet av 2021. Anslaget for utgangen av 2024 er 1 077 000 alderspensjonister.

Figur 2. Prognose for antall alderspensjonister fram til 2024 (ved utgang av årene). Tall i tusen

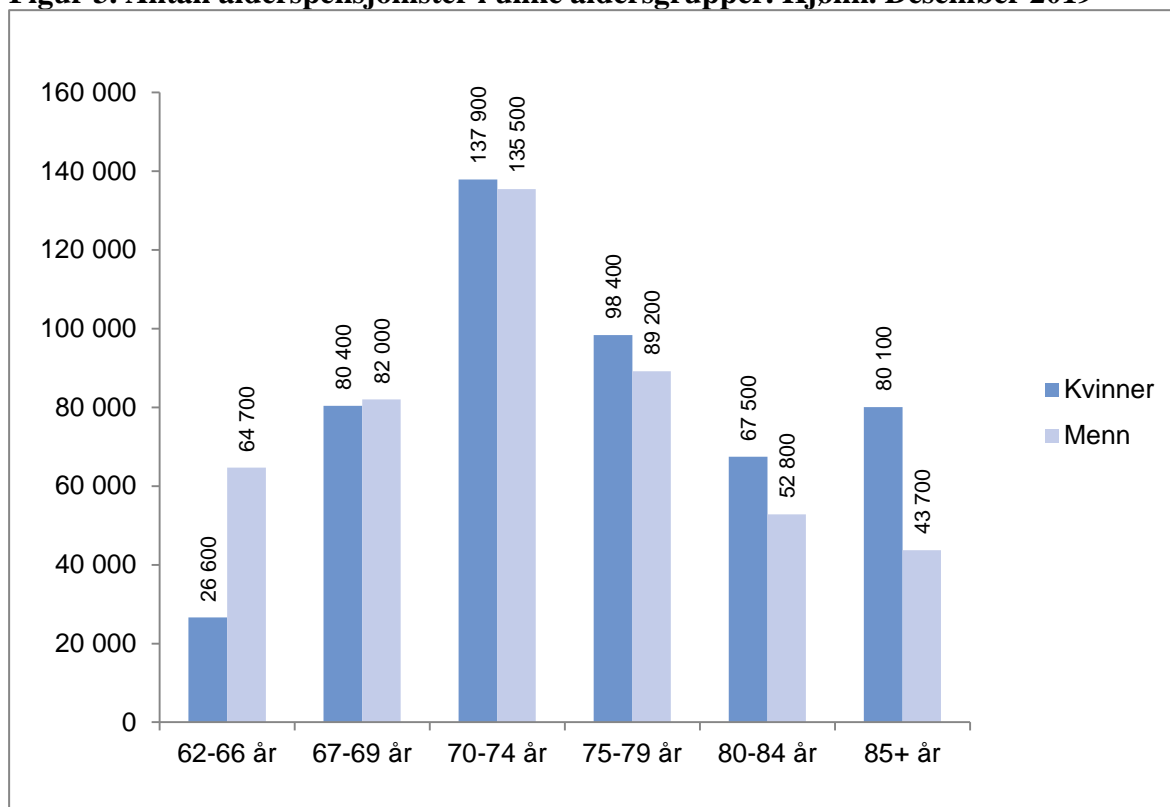

Kilde: NAV

Menn i flertall blant de yngste alderspensjonistene, kvinner i flertall blant de eldste

I alt var det 491 000 kvinner og 467 800 menn som mottok alderspensjon ved utgangen av desember 2019. Kvinner utgjør med det 51,2 prosent av mottakerne, og menn 48,8 prosent. Det er flest menn i de yngste aldersgruppene, mens kvinneandelen stiger med alderen. Kvinner lever i gjennomsnitt lenger enn menn og det gjenspeiles i kjønnsfordelingen i de eldste aldersgruppene – hvor det er en overvekt av kvinner. At det er flest menn i de yngste aldersgruppene forklares av at det er flere menn enn kvinner som velger å ta ut alderspensjonen før fylte 67 år.

Figur 3. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. Desember 2019

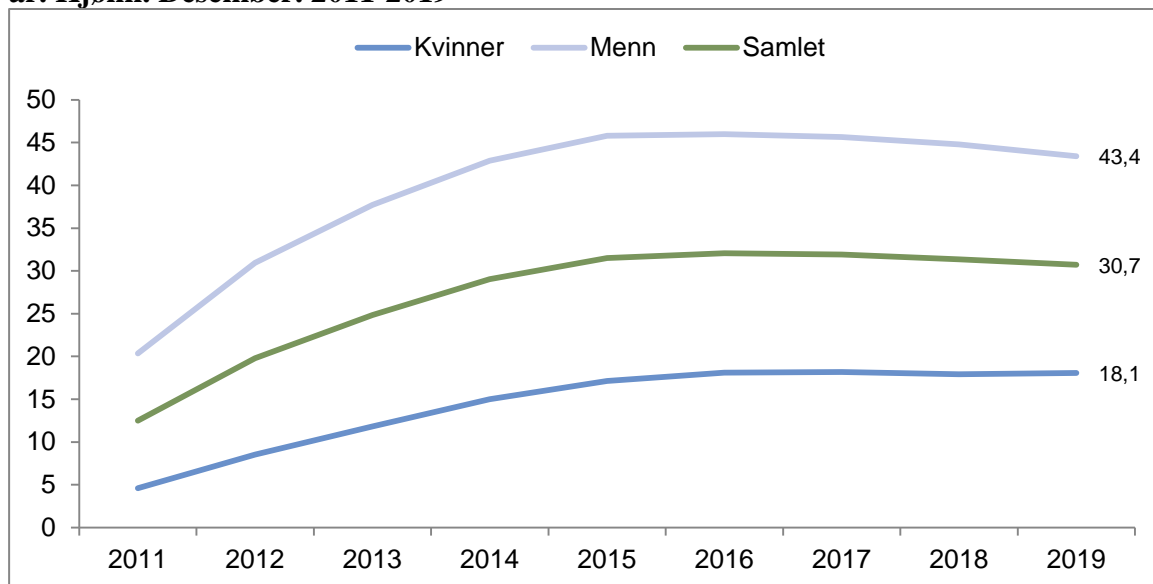
Kilde: NAV

31 prosent av 62-66 åringer har tatt ut alderspensjon

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, samt å kombinere jobb og uttak av alderspensjon. Andelen som valgte å ta ut pensjon før fylte 67 år økte mye i de første årene etter reformen. De siste 2–3 årene har trenden snudd til noe reduksjon i andelen med uttak. Fra 2018 til 2019 var nedgangen på 0,6 prosentpoeng (samlet for menn og kvinner).

Per desember 2019 mottok 30,7 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62-66 år alderspensjon. Det er store forskjeller mellom kjønnene: 43,4 prosent av mennene i denne aldersgruppa mottok alderspensjon – mot 18,1 prosent av kvinnene.

Figur 4. Mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen i aldersgruppen 62-66 år. Kjønn. Desember. 2011-2019

Kilde: NAV

Noen ganger omtales uttak av alderspensjon før 67 år som «tidlig uttak». De viktigste årsakene til kjønnsforskjellen ved uttak i alderen 62-66 år er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkårene for å ta ut tidlig alderspensjon og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner og trygdeutbetalinger. Allikevel er det slik at kvinner som oppfyller vilkårene, også har lavere uttakstilbøyelighet. Én mulig forklaring er at kvinner utsetter uttaket av alderspensjon fordi de har høyere forventet levealder enn menn. Kan hende ser noen kvinner seg tjent med et høyere nivå på livslang månedlig alderspensjon, framfor tidligere uttak med lavere utbetalinger per måned.

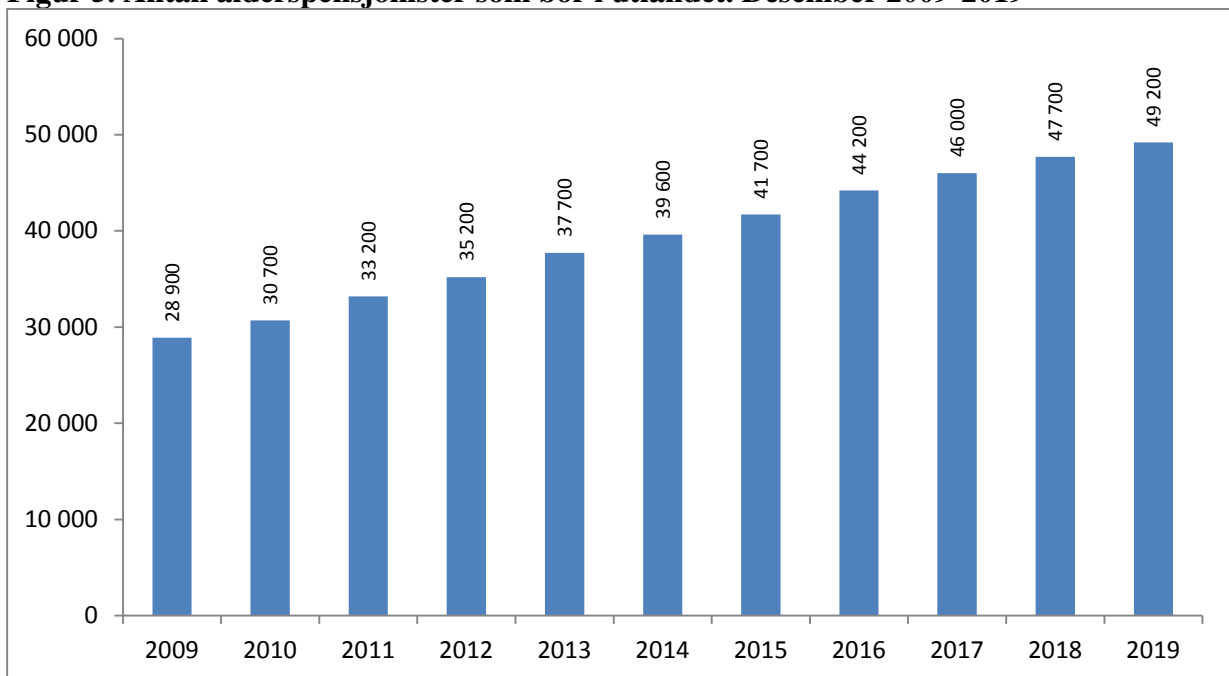
Antall alderspensjonister i utlandet stiger

Per desember 2019 var det 49 200 alderspensjonister som bor i utlandet.² I desember 2014 var antallet 39 600 – noe som utgjør en vekst på 24,2 prosent på fem år. Siden 2009 har antallet alderspensjonister som bor i utlandet steget med 70 prosent.

² Status som bosatt i utlandet er basert på selvoppgitt oppholdsadresse til NAV eller Folkeregister:
- bostedsadresse (fra Folkeregisteret)
- postadresse (adresse fra folkeregister som angir annen adresse enn bostedsadresse)

Det samlede antallet alderspensjonister har økt betydelig de siste årene, ikke minst i tiden etter pensjonsreformen. (Veksten i samlet antall alderspensjonister er omtalt tidligere i notatet.) Det kan derfor være grunn til å forvente at antall utlandsboende vokser som følge av at det totale antallet går opp. Likevel ser vi en vekst utover trenden for samlet antall alderspensjonister. Siden 2009 har antallet alderspensjonister (inkludert bosatte i utlandet) vokst med 47 prosent, noe som er klart lavere enn 70 prosent vekst for alderspensjonister som er bosatt i utlandet.

Figur 5. Antall alderspensjonister som bor i utlandet. Desember 2009-2019

Kilde: NAV

Alderspensjonister i utlandet får i gjennomsnitt betydelig lavere utbetalinger enn gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister sett under ett. I desember måned i 2019 var gjennomsnittlig månedlig utbetaling til alderspensjonister som bor i utlandet 7 800 kroner. Gjennomsnittet for alle alderspensjonister var i samme periode 20 500 kroner.

- og midlertidig postadresse (midlertidig postadresse er en adresse registrert hos NAV etter ønske fra bruker som angir adresse der bruker ønsker å motta post i en angitt tidsperiode. Midlertidig adresse kan være i Norge eller utlandet.)

Det er flere årsaker til at gjennomsnittlig alderspensjon er såpass mye lavere for dem som er bosatt i utlandet. Én viktig grunn er at mange mottakere bare har bodd og / eller jobbet noen år i Norge. Da mottar de en alderspensjon fra Norge som er i tråd med kort opptjening og få år som medlem i folketrygden. Alderspensjon fra Norge kan da for eksempel være et supplement til alderspensjon fra andre land hvor vedkommende også har jobbet.

Det er som hovedregel adgang til å motta norsk alderspensjon ved flytting til land som Norge har trygdeavtale med, ikke minst EU / EØS landene. Det er også adgang til å motta norsk alderspensjon etter flytting til land Norge ikke har trygdeavtale med, men her foreligger det flere begrensninger.³ For alderspensjonister med relativt liten botid og kort arbeidsforhold, er det gjerne deler av alderspensjonen som kan eksporteres (til ikke-avtaleland).⁴ Slike utbetalinger kan i noen tilfeller være beskjedne. Alderspensjonister med lang botid i Norge, samt opptjent tilleggspensjon, kan ofte eksportere det meste av alderspensjonen, også til land uten trygdeavtale. Det gjelder for eksempel mange personer som har hatt lønnsinntekt i Norge det meste av sin yrkesaktive karriere, og som flytter til et annet land etter avsluttet yrkeskarriere.⁵

I 2019 var gjennomsnittlig årlig alderspensjon 244 300 kroner

Alderspensjonister fikk utbetalt 244 300 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon fra folketrygden i 2019 (før skatt). Det er 6 400 kroner mer enn i 2018. Da fikk alderspensjonistene utbetalt 237 900 kroner. Økningen fra 2018 til 2019 er på 2,7 prosent.

Hvis man tar hensyn til prisstigningen, så økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,5 prosent fra 2018 til 2019. I året som gikk var prisveksten (KPI) på 2,2 prosent.⁶

---

³ I folketrygdloven omtales hovedregelen som at det ikke er adgang til eksport, mens mulighetene for eksport er beskrevet som unntaksbestemmelser fra hovedregelen. Inngåtte trygdeavtaler gir en mer utvidet rett til å eksportere pensjonen enn det som følger etter folketrygdlovens regler om eksport.

⁴ Hvilke elementer av alderspensjonen som er aktuelle for eksport er avhengig av hvilke årskull man tilhører (se faktaboks «Om pensjonsreformen og innføring av nytt regelverk):

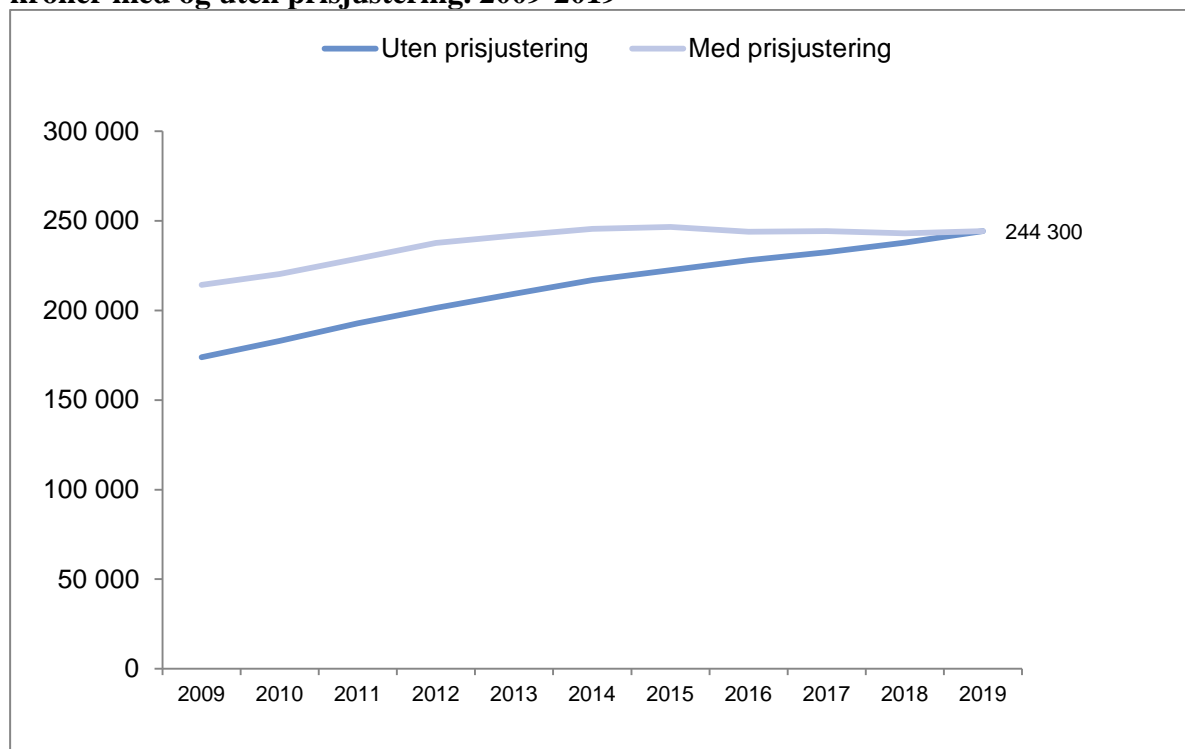
- tilleggspensjon og grunnpensjon beregnet etter år med pensjonspoeng (folketrygdloven kap. 19)
- inntektspensjon (folketrygdloven kap. 20)
- begge kulepunktene over (folketrygdloven kap. 19 og 20)

⁵ Se nav.no for nærmere beskrivelse av regler for botid og eksport av alderspensjon

⁶ Kilde: SSB

Utviklingen i gjennomsnittlig årlig alderspensjon de siste 10 år er vist i figur 6. Figuren viser betydelig vekst i kjøpekraften for alderspensjonen (før skatt) i løpet av disse årene. I løpet av de siste 10 årene har realverdien av gjennomsnittlig alderspensjon økt med 14 prosent.⁷ Utviklingen er da justert med prisstigningen (KPI). Uten prisjustering har økningen vært på 40 prosent (nominell utvikling).

Figur 6. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Utvikling i kroner med og uten prisjustering, 2009-2019

NAV og SSB (KPI)

Realveksten i årlig alderspensjon skyldes at den årlige reguleringen av alderspensjonen (med lønnsvekst fratrukket 0,75 prosent som hovedregel overstiger prisveksten. Nye alderspensjonister har i tillegg gjennomgående høyere pensjonsopptjening enn de som faller fra. At en stadig økende andel av alderspensjonistene er omfattet av nye uttaksregler og levealdersjustering innført gjennom pensjonsreformen trekker isolert sett pensjonene nedover. Det skyldes at folk i gjennomsnitt har valgt å ta ut alderspensjon ved rundt 65 års alder fremfor å utsette uttaket utover 67 år for å kompensere for levealdersjusteringen. Et annet moment som trekker ned er økt innslag av pensjonister med kort botid og yrkeskarriere i

⁷ Det har vært gjort noen endringer i skattereglene for alderspensjonister i denne perioden. Det har også betydning for utviklingen i kjøpekraft

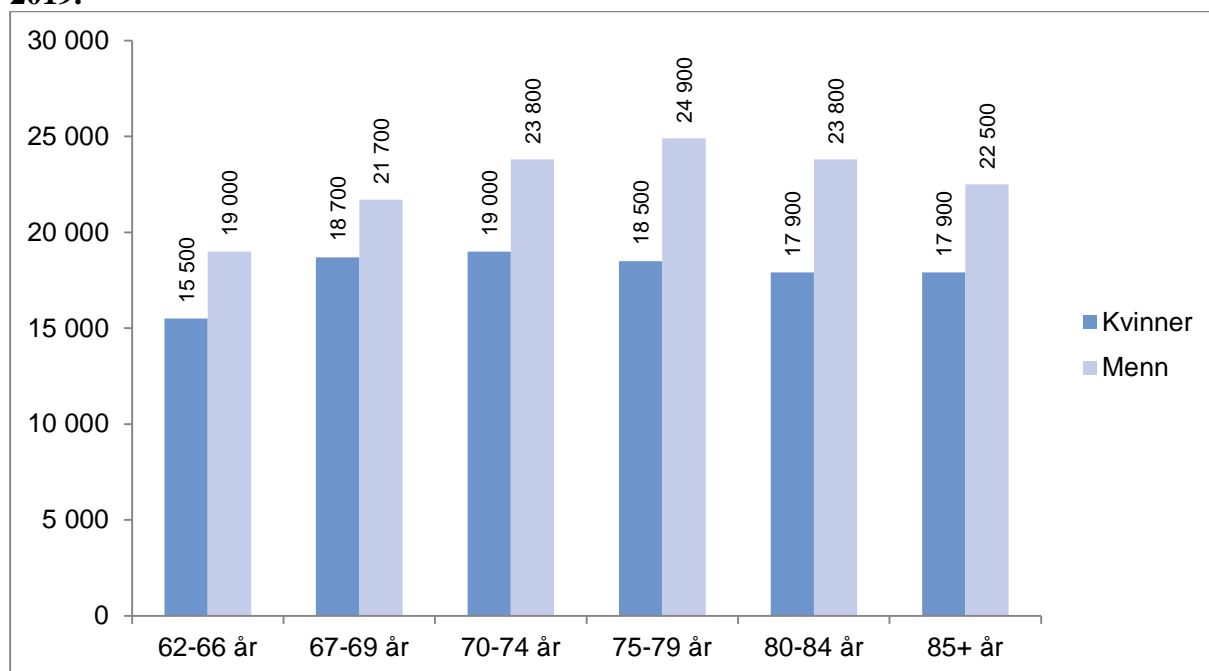
Norge, og som derfor har tjent opp lavere pensjoner. De siste årene har realveksten i årlig alderspensjon flatet ut, noe som henger sammen med beskjeden lønnsvekst og relativt høy prisvekst.

Det er klare forskjeller i gjennomsnittlig alderspensjon til menn og kvinner. I 2019 fikk kvinner i snitt utbetalt 217 400 kroner, mens menn fikk utbetalt 272 500 kroner på samme tidspunkt. Det er en differanse på 55 100 kroner. Forskjellen mellom menn og kvinner skyldes lavere lønn, større innslag av deltidsarbeid og færre yrkesaktive år blant kvinner. At menn i gjennomsnitt tar ut alderspensjonen tidligere enn kvinner trekker i motsatt retning.

Utbetalt alderspensjon i desember

I figur 7 er månedlige utbetalinger vist for kvinner og menn i ulike aldersgrupper – for desember 2019. Her ser man at kjønnsforskjeller forekommer i alle aldersgrupper, men er mindre i de yngste aldersgruppene. I aldersgruppen 67-69 år var gjennomsnittlig månedlig utbetaling for menn og kvinner henholdsvis 21 700 og 18 700 kroner. Menn i alderen over 85 år mottok i gjennomsnitt 22 500 kroner, mens kvinnene i samme aldersgruppe fikk utbetalt 17 900 kroner.

Figur 7. Gjennomsnittlig månedlig alderspensjon i kroner. Kjønn. Alder. Desember 2019.

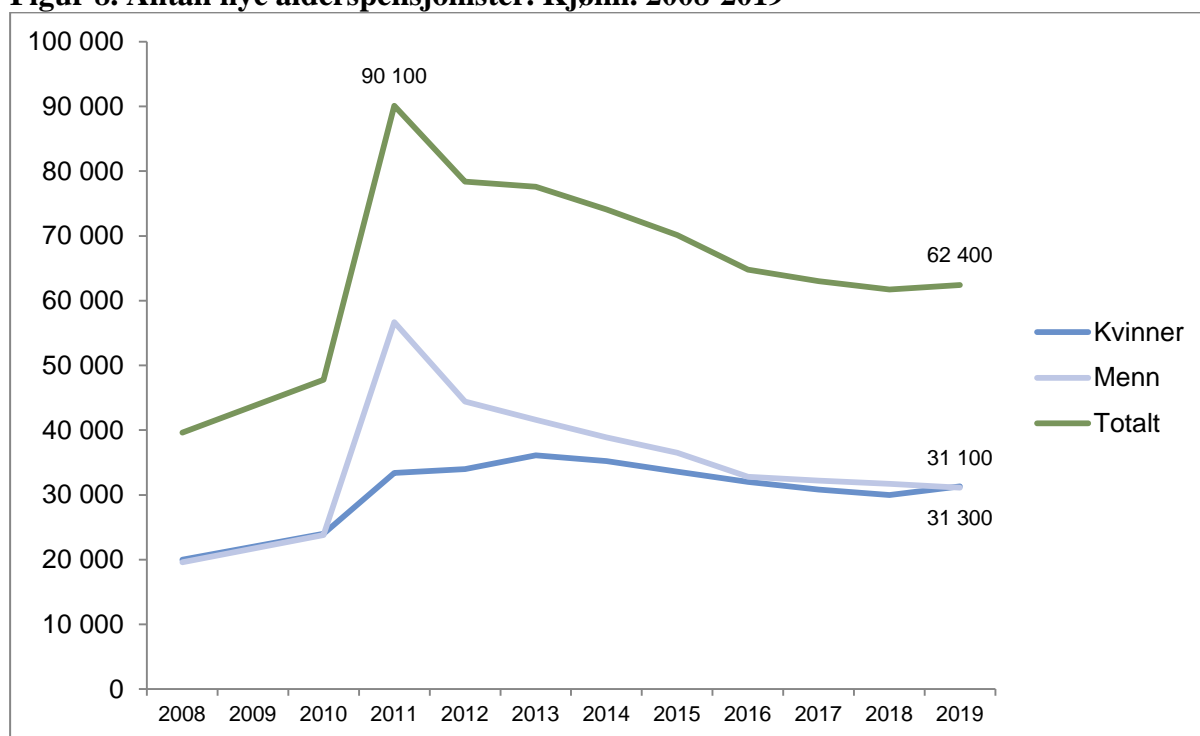

Kilde: NAV

Nye mottakere av alderspensjon

Antall nye alderspensjonister var 62 400 fra januar til og med desember i 2019, mot 61 700 nye alderspensjonister i samme periode i 2018. Det er en økning på 1,1 prosent fra 2018. Utviklingen av nye alderspensjonister er vist i figur 8. Høyest tilgang var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 90 100 nye alderspensjonister. Tilgangen i 2019 er 31 prosent lavere enn toppåret 2011.

Figur 8. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 2008-2019

* Tall for 2009 er beregnet
Kilde: NAV

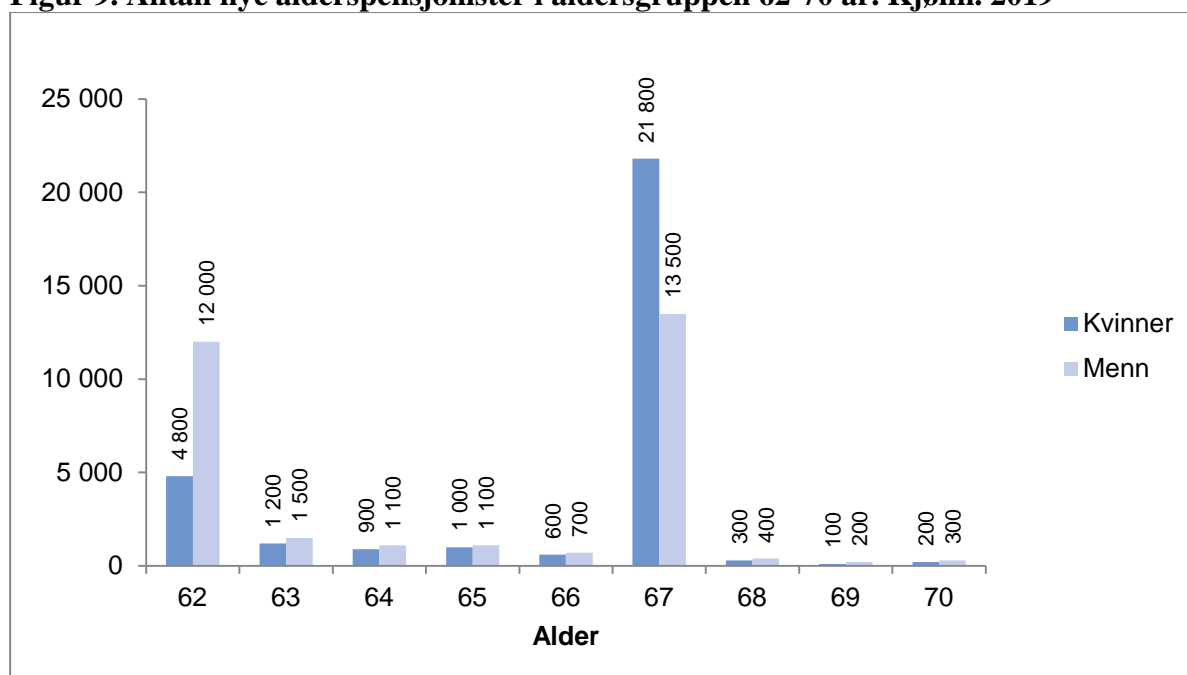
I 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år. Ved innføringen fikk fem årskull mulighet til uttak før 67 år. Senere årskull har kommet inn i ordningen ett av gangen. De fem kullene har bidratt til den nevnte toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene nådde pensjonsalder.

De fleste tar ut pensjon ved 62 eller 67 år

Det er tydelige forskjeller mellom kvinner og menns første uttak av alderspensjon. Figur 9 viser uttaksalder for kvinner og menn i 2019 (januar - desember). Menn velger i større grad

enn kvinner å begynne sitt uttak ved 62 års alder, mens kvinner oftere enn menn starter sitt uttak ved 67 år. Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var 65,4 år i denne perioden. For kvinner var gjennomsnittsalderen 66,0 år, mens var 64,8 år for menn.

Figur 9. Antall nye alderspensjonister i aldersgruppen 62-70 år. Kjønn. 2019

Kilde: NAV

Endret sats for enslige minstepensjonister høsten 2019

1. september 2019 ble minstenivåsatsen for enslige satt opp med 4 000 kroner i året. Det tilsvarer om lag 333 kroner i måneden. Økningen medførte at flere pensjonister ble omfattet av det nye og høyere minstenivået. Fra august til september økte antallet minstepensjonister med om lag 12 000. Ved utgangen av desember 2019 var det 146 700 minstepensjonister blant alderspensjonistene.⁸

⁸ NAV har tidligere avdekket en teknisk feil i datagrunnlaget for beregning av minstepensjon-statistikken. Feilen gjelder kun statistikk, ikke utbetalinger av ytelser, saksbehandlingen av søknader, etc. NAV har nå gjort delvis korrigering av datagrunnlaget. Noe usikkerhet/unøyaktighet vil bestå til en varig løsning er utviklet.

Selv om antallet minstepensjonister steg høsten 2019, så er den langsiktige trenden er at det blir færre minstepensjonister blant alderspensjonistene. Nedgangen skyldes blant annet at yngre kull av alderspensjonister har mer opptjening til alderspensjon enn de eldre kullene. Etter hvert som nye regler etter folketrygdens kapittel 20 («kombinert ordning» og «ny ordning») fases inn, vil det få betydning at garantipensjonen i de nye opptjeningsreglene for alderspensjon bare avkortes med 80 prosent mot inntektpensjonen. Blant personer som omfattes av gamle opptjeningsregler for alderspensjon, avkortes minstepensjonen krone for krone mot den inntektsavhengige delen av pensjonen (tilleggspensjonen).

Om pensjonsreformen og innfasing av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

«Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere

«Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953**

«Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962

«Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektpensjon og garantipensjon. Inntektpensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller.*** Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som gjelder dem som har relativt lav opptjening av inntektpensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektpensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

*Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjørstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)

**Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»

*** Opptjening fra 13 år gjelder for inntekt opptjent etter 2010

Kan motta flere tillegg i alderspensjonen

Minste pensjonsnivå er sentral i beregninger av flere tillegg til alderspensjonen og ved uttak av alderspensjon før 67 år. Hvis beregnet alderspensjonen er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen.⁹ Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene.

Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, sært tillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar. Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Sært tillegg er et tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere (såkalt «gammel ordning»). Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er noen unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar (blant tilleggene omtalt her) vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering. De vil i slike tilfeller ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av AFP i privat sektor, ettersom det er summen av alderspensjon og AFP i privat sektor (utenom kompensasjonstillegg) som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

Det er mulig å ta ut alderspensjon fra 62 års alder, hvis pensjonen (inkludert eventuell AFP i privat sektor) er større eller lik minste pensjonsnivå etter såkalt «særskilt sats for enslige» (beregnet som hvis uttaket skjer ved 67 års alder).¹⁰ Blant annet av denne grunnen regnes ikke alderspensjonister under 67 år som minstepensjonister. Likevel er det slik at noen alderspensjonister under 67 år mottar tillegg med utgangspunkt i minstenivået. Det gjelder for eksempel personer som har tatt ut en alderspensjon som opprinnelig var noe høyere enn kravet til minstenivå, men som etter endringer i satser har en alderspensjon som er lavere enn aktuelt minstenivå.¹¹

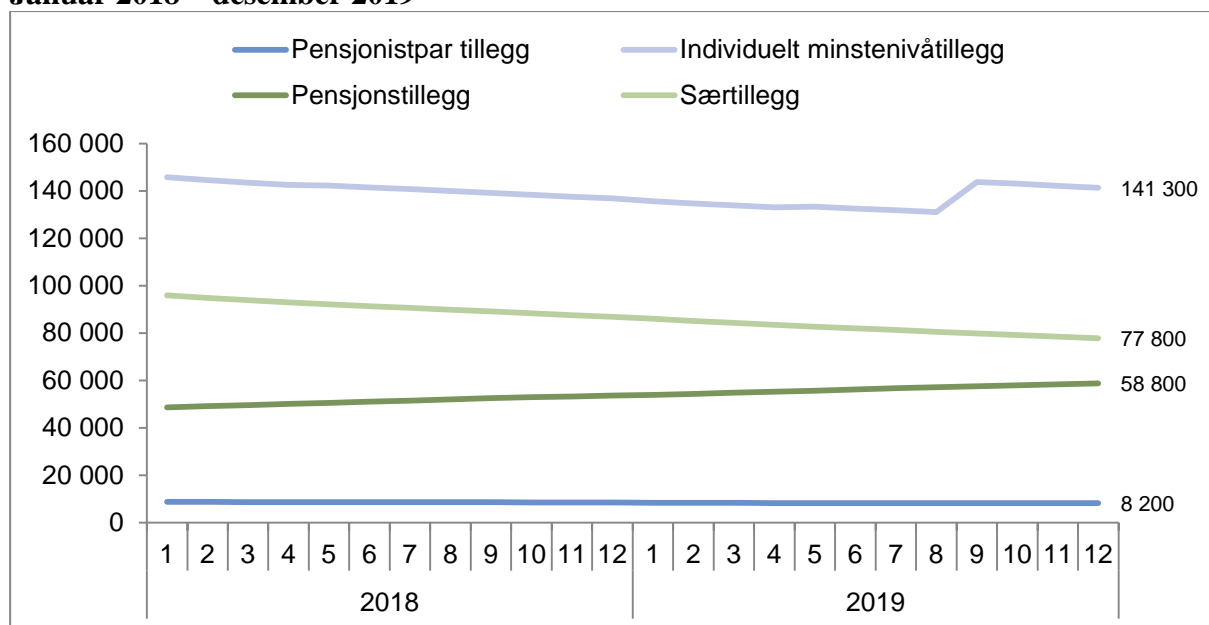
⁹ De aktuelle satsene er for øyeblikket «lav sats», «ordinær sats», «høy sats», «særskilt sats enslige» og «særskilt sats for personer som forsørger ektefelle over 60 år»

¹⁰ Alderspensjon kan tidligst tas ut ved 62 år og 1 måneds alder. Det er en såkalt betinget rett til uttak – fordi vilkår om nivå på alderspensjonen må være oppfylt. Ubetinget rett til uttak foreligger fra 67 år.

¹¹ Årlig regulering av minste pensjonsnivå er også noe gunstigere enn regulering forøvrig

Figur 10 viser utviklingen i antall mottakere av de omtalte tilleggene det siste året. De fleste vil være mottakere av flere av disse tilleggene samtidig. Det er særlig antallet mottakere av individuelt mistenivåtillegg som økte fra august til september i 2019 – ved hevingen av sats for enslige. Her steg antallet med 12 700.¹² For de andre tilleggene er det snakk om mindre endringer.

Figur 10. Utvikling i tillegg som gis med utgangspunkt i minstepensjonsnivå. Antall. Januar 2018 – desember 2019

Kilde: NAV

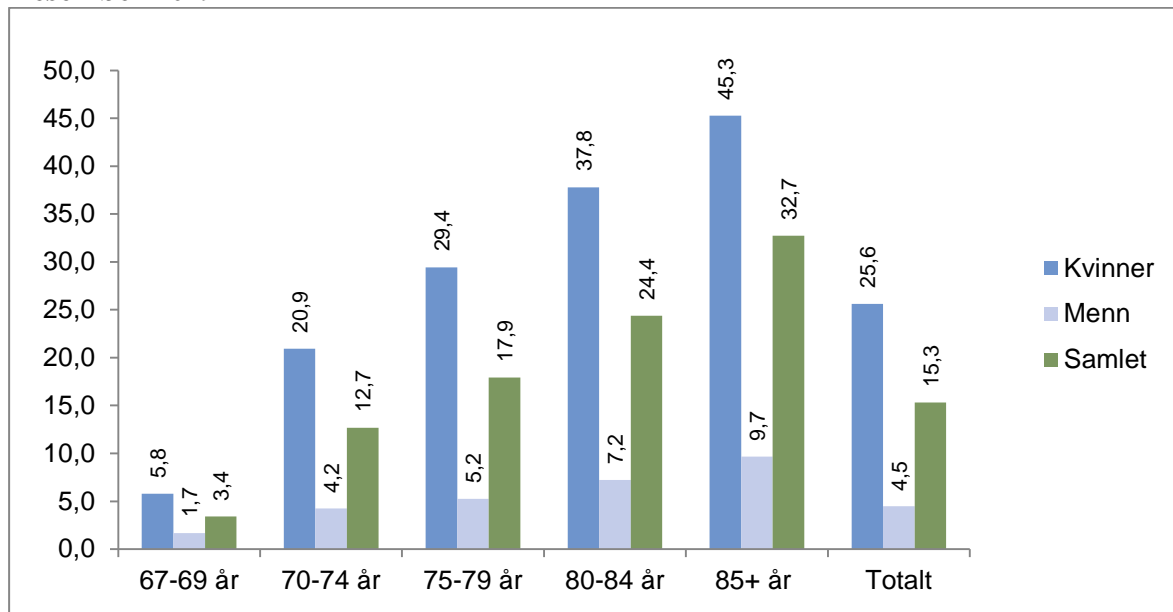
Flere kvinner enn menn blant minstepensjonistene

Blant alle alderspensjonistene var det 15,3 prosent som mottok minste pensjonsnivå ved utgangen av desember 2019. Det er en klart større andel kvinner enn menn som mottar minstepensjon. Andelen kvinner var 25,6 prosent, mens det kun var 4,5 prosent av mennene som var minstepensjonister.

Det er spesielt de eldre kvinnene som mottar minste pensjonsnivå. Figur 11 viser at 45,3 prosent av alle kvinnelige alderspensjonister som var 85 år eller eldre, faller inn under definisjonen av minstepensjonist. For menn i den samme aldersgruppa var andelen 9,7 prosent. I aldersgruppa 67-69 år var den tilsvarende andelen for kvinner 5,8 prosent.

¹² Merk at denne endringen vil være noe forskjellig fra endring i antall minstepensjonister, jf. tidligere omtale av tilleggene.

Figur 11. Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Desember 2019

Kilde: NAV

Gradert uttak, tillegg i pensjonen og kombinasjon med andre ytelser

Gradert uttak av pensjon

I desember 2019 var det totalt 15 300 personer som tok ut delvis alderspensjon - såkalt gradert uttak. De aktuelle gradene er 20, 40, 50, 60 og 80 prosent av full alderspensjon. Gradert uttak er mest vanlig i alderen 62-66 år. I denne aldersgruppen var det 12 900 alderspensjonister med delvis uttak av alderspensjonen. Det utgjør 14,1 prosent av alle alderspensjonistene i denne aldersgruppen. Andelen i desember 2018 var 13,0 prosent (for samme aldersgruppe). Mulighet for å ta ut gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011, og andelen har holdt seg ganske stabil: Ved utgangen av desember 2011 hadde 14,8 prosent av alderspensjonistene i aldersgruppen 62-66 år valgt å gjøre dette.

Det er flere kvinner enn menn som velger å ta ut gradert alderspensjon. 24,4 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene mellom 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av desember 2019. Den tilsvarende andelen for menn var 9,9 prosent.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenestepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenestepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenestepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har såkalt særaldersgrense, organisert via tjenestepensjonsordningene. De vanligste særaldersgrensene er 60 og 65 år, og en del kan også slutte inntil 3 år tidligere hvis de har tilstrekkelig tjenestetid. Særaldersgrense gir rett til å slutte i arbeid ved avtalt alder og i noen tilfeller også en plikt. Man får da normalt en særalderspensjon fra tjenestepensjonsordningen som varer fram til 67 år, før man går over på alderspensjon fra folketrygden i kombinasjon med ordinær tjenestepensjon.

Tjenestepensjon

Utbetalinger fra tjenestepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenestepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenestepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenestepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenestepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra folketrygden. Samordning er fordeling av samlet pensjon fra folketrygden og offentlige tjenestepensjonsordninger. Pensjonen fra folketrygden betales fullt ut, mens offentlig tjenestepensjon reduseres etter bestemmelsene i samordningsloven. Det er ikke samordning mellom tjenestepensjon i privat sektor og folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Det er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Etter reglene for den nye ordningen utbetales det blant annet et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Ordningen har således likhetstrekk med en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. For dem som ønsker og har rettigheter til det, er det også mulig å avslutte yrkeskarrieren fra 62 års alder og ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon. Ved uttak av AFP i privat sektor før 67 års alder, utbetales det et såkalt kronetillegg fram til 67 år. Tillegget gir noe høyere AFP-utbetaling i alderen mellom 62 og 67 år. Samtidig blir utbetalinger etter 67 års alder lavere for dem som har mottatt dette tillegget.

Enighet om ny løsning for AFP og tjenestepensjon i offentlig sektor

Regjeringen og partene i arbeidslivet ble i 2018 enige om hovedtrekkene for en ny pensjonsløsning i offentlig sektor som omfatter blant annet tjenestepensjon og AFP. Endringene vil gjelde dem som er født i 1963 eller senere. Tjenestepensjonen blir et påslag til alderspensjonen, uten samordning med folketrygden. Den vil kunne kombineres med inntekt og kunne tas ut fra og med 62 år. Alle år i jobb fram til 75 år kan gi opptjening. AFP i offentlig sektor blir mer lik AFP i privat sektor, med et livslangt påslag til alderspensjonen. Det vil også komme en ordning med betinget tjenestepensjon for dem som ikke kvalifiserer til den nye AFP i offentlig sektor.

I aldersgruppen 67-69 år er det mindre vanlig med grader uttak av alderspensjonen. Ved utgangen av desember 2019 var det 1 700 personer som tok ut gradert alderspensjon i denne aldersgruppen. Det utgjør 1,0 prosent av mottakerne. I de eldre aldersgruppene er andelen med gradert uttak enda lavere. Personer født før 1943 har ikke hatt mulighet til gradert uttak.¹³

I tillegg til uttak av delvis alderspensjon med graderingene 20, 40, 50, 60 og 80 prosent er det også mulig å ha grad lik null. Det innebærer at en person har løpende vedtak om alderspensjon, men det utbetales ikke noe i alderspensjon på grunn av null prosents uttak. I desember 2019 var det 9 100 personer med grad lik null. Fordi det ikke er noen utbetaling telles ikke disse personene med i annen statistikk over mottakere av alderspensjon.

Fra januar til desember i 2019 ble det foretatt i alt 12 300 endringer av grad.¹⁴ Det er en økning fra samme periode i 2018 hvor det ble gjort 10 900 endringer. Tilsvarende tall for 2017 er 9 900 endringer.

Alderspensjon beregnet med inntekts- og garantipensjon

Alderspensjon etter de nye reglene i folketrygdloven kapittel 20 har vært utbetalt siden 2016. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. I 2019 har fødselskullene fra og med 1954 til 1957 hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra og med 62 års alder.¹⁵

Ved utgangen av desember 2019 var det 70 300 personer som mottok pensjon etter en kombinasjon av folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» - se faktaboks). Nesten alle mottok inntektspensjon, mens 10 700 mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Det var 2 500 personer som kombinerte alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) ved utgangen av desember 2019. Det er på samme nivå som i desember 2018. Da var antallet også 2 500. Muligheten til å kombinere alderspensjon med gradert uføretrygd

---

¹³ Det var mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning» - se faktaboks

¹⁴ Inkludert endring til eller fra grad lik null

¹⁵ Uttaket kan skje første måned etter fylte 62 år.

ble innført med pensjonsreformen i 2011. I desember 2011 var antallet med en slik kombinasjon 1 400 personer.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Personer som har mottatt uføretrygd og som går over til alderspensjon, får et skjermingstillegg som en del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av desember 2019 var det 159 100 personer som mottok skjermingstillegg. I 2018 var antallet 144 900 personer. Per i dag er det årskullene fra 1944 til 1952 som mottar skjermingstillegg.¹⁶

Forsørgingstillegg¹⁷

Per desember 2019 var det 1 880 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det er omtrent på samme nivå som i 2018. Da mottok 1 940 tillegget. I desember 2011 var det 2 490 personer.

560 alderspensjonister mottok forsørgingstillegg for barn i desember 2019. I samme periode i 2018 var antallet 540, mens det i 2011 var 440 mottakere.

Syssetningen blant alderspensjonister¹⁸

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år.¹⁹ Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert.

Figur 12 viser hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid.²⁰ 56,9 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år er registrert med et arbeidsforhold

---

¹⁶ Regjeringen har sendt ut forslag på høring om at skjermingstillegg ikke videreføres for uføre født 1954 og senere. I så fall vil levealdersjusteringen for tidligere uføre bli lik levealdersjusteringen for tidligere arbeidsføre

¹⁷ Det er sendt ut forslag på høring fra regjeringen om utfasing av forsørgingstilleggene

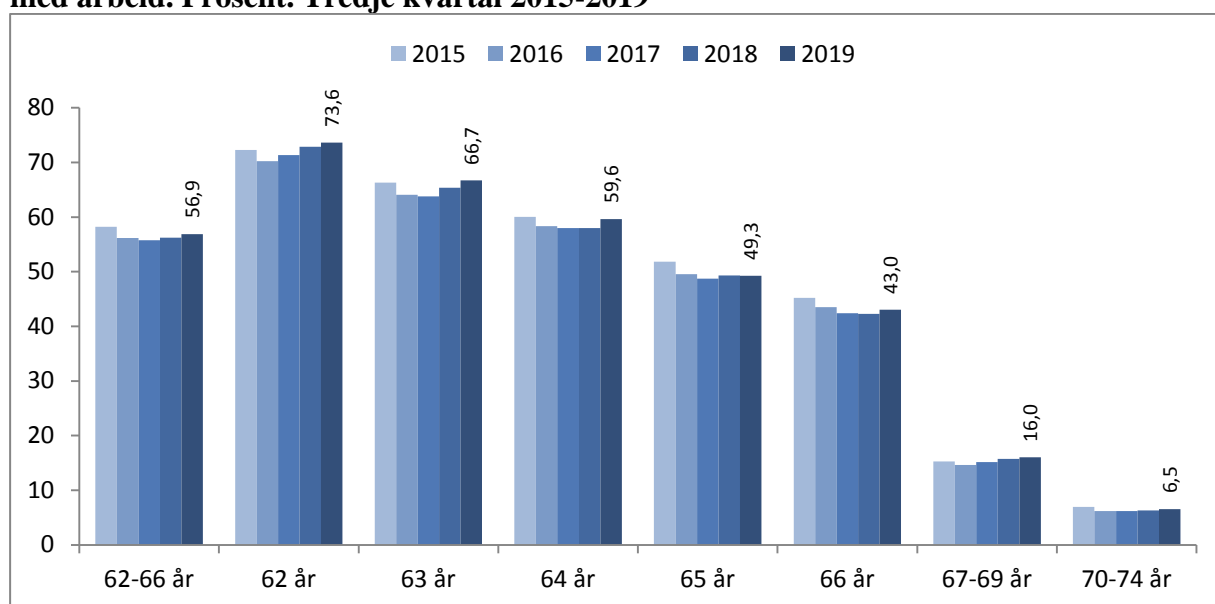
¹⁸ Årsaken til at statistikken for syssetning ligger et kvartal bak annen statistikk, er at dataene vi bruker om arbeidsforhold blir klare noe senere enn de andre datakildene vi anvender

¹⁹ De fleksible uttaksreglene medfører at årlig pensjon øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

ved utgangen av tredje kvartal 2019. På samme tidspunkt i 2018 var andelen 56,2 prosent. Det er en økning fra året før på 0,7 prosentpoeng.

Blant er 67-69 åringene er 16,0 prosent av alderspensjonistene helt eller delvis i arbeid i tredje kvartal 2019, som er en økning fra året før på 0,2 prosentpoeng.

Figur 12. Alderspensjonister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer alderspensjon med arbeid. Prosent. Tredje kvartal 2015-2019

Kilde: NAV og SSB

* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen i 2015, som gjør det mer komplisert å sammenligne tallene i figuren over med statistikk lengre tilbake i tid

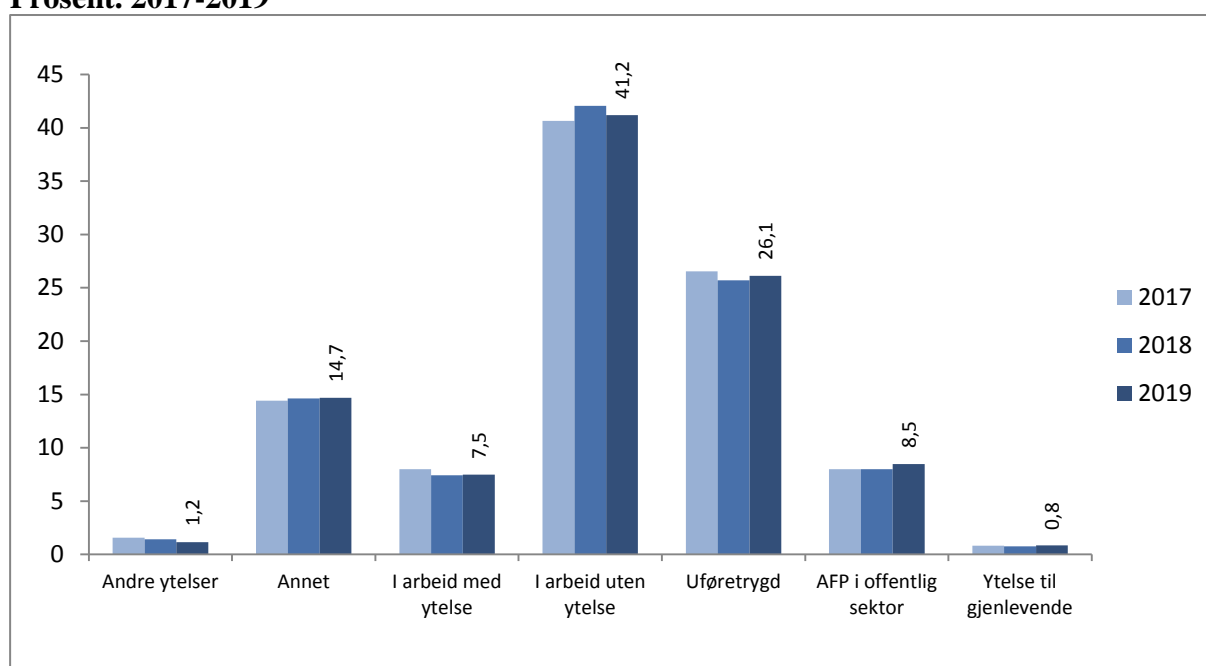
Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer dem som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser. Ikke minst de uføretrygdede har begrenset tilknytning til arbeidslivet. Aldersgruppene før og etter 67 år er således ikke helt sammenlignbare.

²⁰ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker- og arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Arbeid og andre ytelser to måneder før første uttak av alderspensjonen

I dette delkapitlet beskrives statusen til de nye alderspensjonistene to måneder før de mottok første utbetaling.²¹ I 2019 (januar - desember) var 48,7 prosent av alderspensjonistene registrert med et arbeidsforhold to måneder før de startet første uttak av alderspensjon. Blant disse var 7,5 prosentpoeng registrert med både et arbeidsforhold og en ytelse. Eksempler på slike ytelser er uføretrygd og avtalefestet pensjon i offentlig sektor.

Figur 13. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Prosent, 2017-2019

*Alderspensjonister bosatt i Norge

Kilde: NAV

26,1 prosent av personene var registrert kun med uføretrygd to måneder før uttaket av alderspensjon – i 2019.²² Det er også en god del alderspensjonister som kun har mottatt avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig sektor før de blir alderspensjonister.²³ I 2019 gjaldt det

²¹ Avgrenset til alderspensjonister bosatt i Norge

²² I tillegg kommer personer registrert med både uføretrygd og arbeid. De er vist som en del av «i arbeid med ytelse».

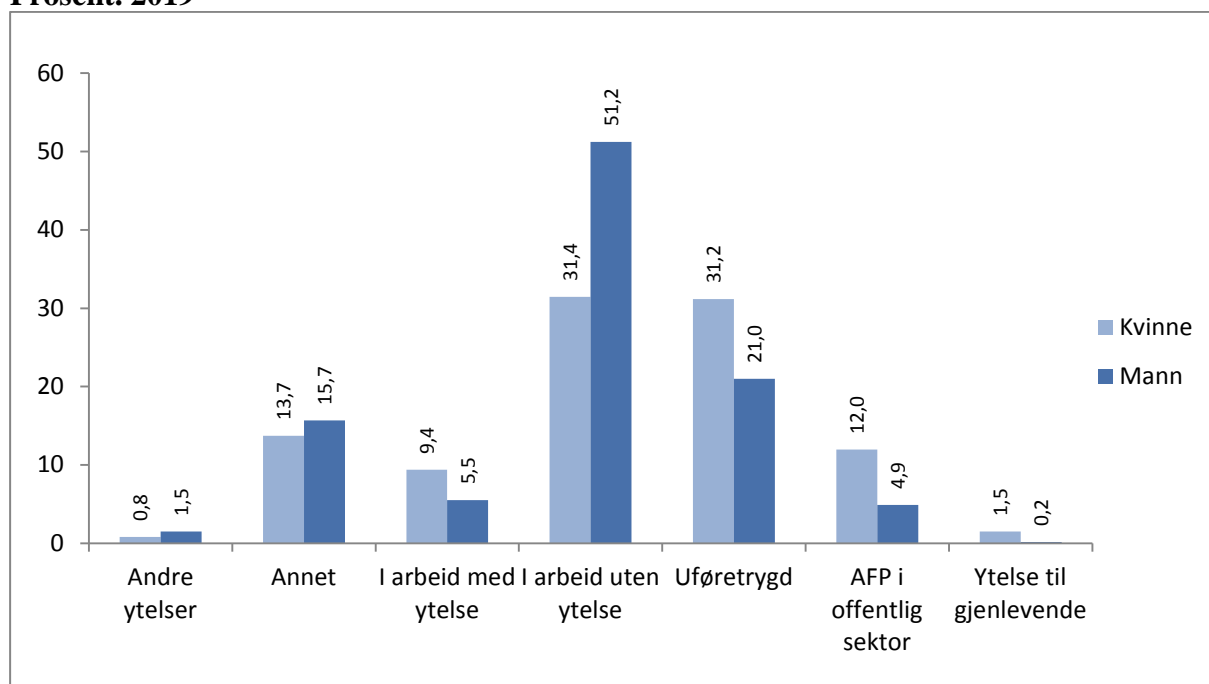
²³ Det er noe underrapportering av antallet med AFP i offentlig sektor, som kan medføre at noen blir plassert i «annet» kategorien. På samme måte som uføre er personer registrert i arbeid samtidig med gjenlevendeytelse eller AFP i offentlig sektor registrert som «i arbeid med ytelse».

8,5 prosent av de nye alderspensjonistene. Noen alderspensjonister har også kun mottatt ytelse til gjenlevende ektefelle: 0,8 prosent.

14,7 prosent er oppført med «annet» i 2019. I stor grad er dette personer som ikke gjenfinnes i aktuelle registre. Det gjelder blant annet selvstendig næringsdrivende, personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid, mottakere av sosialhjelp samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle / partner.²⁴ Det kan også være personer som er i andre ordninger og mottar andre ytelser enn dem som er undersøkt her.

Hvis man sammenligner menn og kvinner, så er det en større andel menn som var i arbeid to måneder før uttak av alderspensjon. Blant kvinner er det en noe høyere andel som var registrert med kun uføretrygd, men også kun med AFP i offentlig sektor. Dette henger blant annet sammen med at det er noe flere kvinner enn menn som mottar uføretrygd, og at det også er overvekt av kvinner som tar ut AFP i offentlig sektor.

Figur 14. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Kjønn. Prosent. 2019

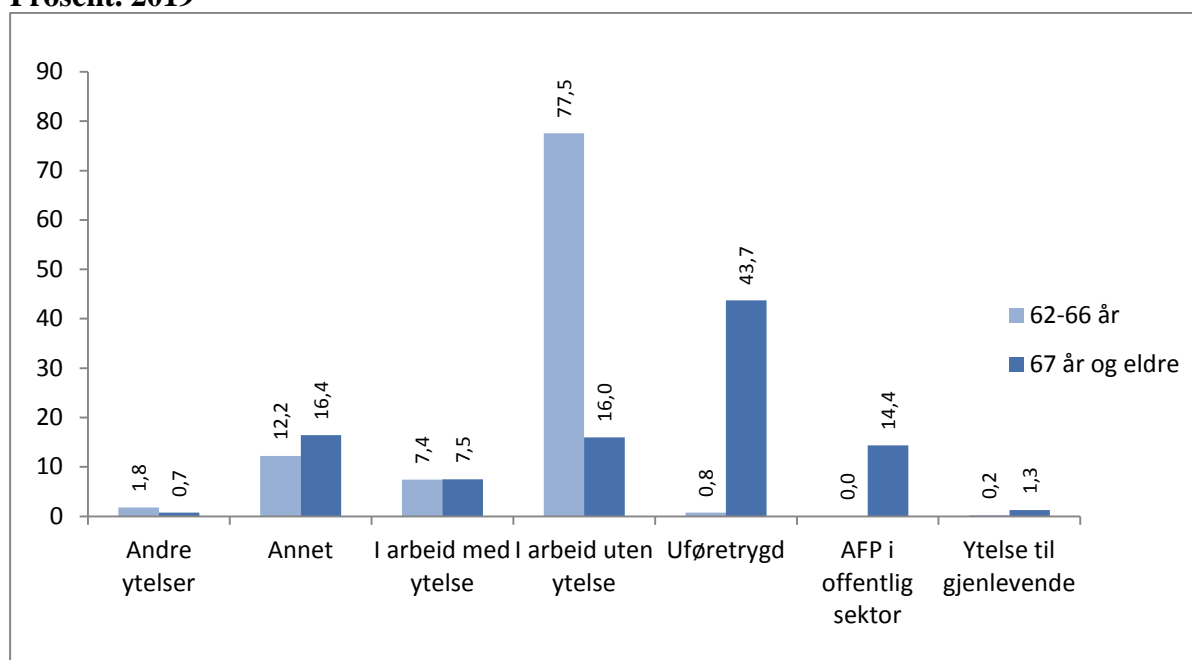

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

²⁴ Vedrørende personer som mottar tjenstepensjon og som ikke er i arbeid: Dette gjelder personer som har tjenstepensjon med såkalt særaldersgrense

Det er klar forskjell i tidligere status mellom alderspensjonister som går av i alderen 62 til 66 år og dem som går av ved 67 års alder eller senere. Dette er vist i figur 15. De fleste i alderen 62 til 66 år var i jobb to måneder før uttaket av alderspensjon. Blant nye alderspensjonister i denne aldersgruppen i 2019 (januar - desember) var 77,5 prosent registrert kun med arbeidsforhold.

Figur 15. Nye alderspensjonister.* Status to måneder før uttak av alderspensjon. Alder. Prosent. 2019

*Alderspensjonister bosatt i Norge
Kilde: NAV

Hvis man ser på dem som er 67 år og eldre, så mottok 43,7 prosent kun uføretrygd to måneder tidligere. 23,5 prosent var registrert med arbeid. Blant disse var 7,4 prosentpoeng registrert med ytelse fra NAV i tillegg til arbeid. Årsaken til at andelen uføretrygd er mye høyere er at denne ytelsen opphører ved 67 år. Da er det alderspensjon som er aktuelt.

Det er ikke bare uføretrygd som avsluttes når mottaker blir 67 år. Blant annet ytelse til gjenlevende ektefelle (eventuelt partner eller samboer med felles barn) og avtalefestet pensjon i offentlig sektor varer også kun til 67 år.

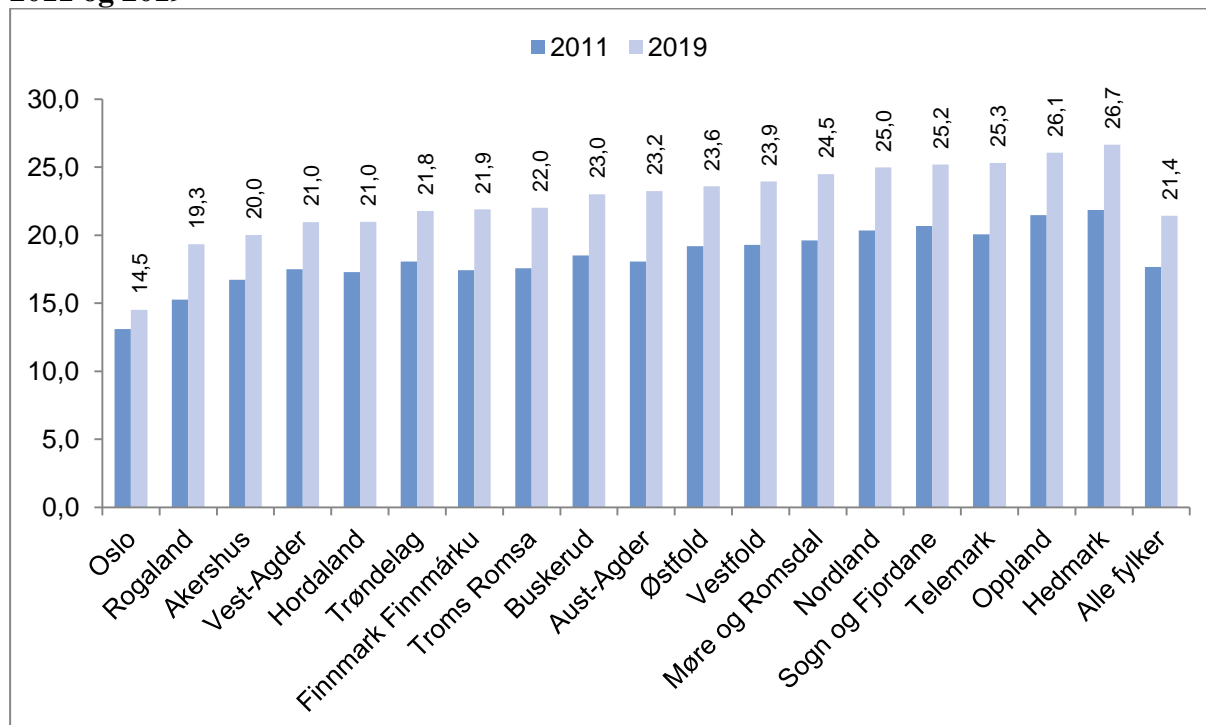
Statistikk på fylkesnivå

Andel alderspensjonister i fylkene

Fra 2011 til 2019 har andelen alderspensjonister økt i alle fylker. Andelen tar utgangspunkt i antallet mottakere av alderspensjon og antall personer over 18 år bosatt i fylket. Oslo er det fylket som har lavest andel alderspensjonister i desember 2019. I Oslo er andelen 14,5 prosent, som vist i figur 16. Fylkene med høyest andel alderspensjonister er Hedmark og Oppland, der henholdsvis 26,7 og 26,1 prosent av innbyggerne over 18 år er mottakere av alderspensjon. Differansen mellom laveste og høyeste andel alderspensjonister i fylkene er 12,2 prosentpoeng.

Andre fylker som har lav andel alderspensjonister er Rogaland og Akershus med henholdsvis 19,3 og 20,0 prosent, mens Telemark og Sogn og Fjordane har relativt høye andeler med 25,3 og 25,2 prosent.

Figur 16. Andel alderspensjonister av befolkningen 18 år og over. Prosent. Desember 2011 og 2019

*Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag er vist som Trøndelag også før 2018 – for enklere sammenligning
Kilde: NAV